

Ляшенко І. В. Організація позааудиторної роботи у вищій школі як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу

[Ляшенко І. В.](#),

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Василенко М.Є.,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

Організація позааудиторної роботи у вищій школі як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена підвищенням вимог до професійної підготовки фахівців у сучасних умовах конкуренції на ринку праці, що передбачає оновлення підходів до системи формування професійної культури. Реалізація внутрішнього потенціалу особистості студента, побудова внутрішніх і зовнішніх факторів формування його професійної культури зумовлюється успішною організацією позааудиторної роботи студентів, яка складається із самостійної навчальної роботи студентів, діяльності із самоврядування студентського колективу, культурно-дозвілєвої діяльності за інтересами, роботи з підвищення професійної майстерності.

Ключові слова: професійна культура, позааудиторна робота, професійна підготовка, самостійна робота, самоврядування.

Постановка проблеми. Зростання вимог до професійної підготовки фахівців у сучасних умовах конкуренції на ринку праці потребує реалізації інноваційних підходів до системи формування професійної культури. Реалізація внутрішнього потенціалу особистості студента, побудова внутрішніх і зовнішніх факторів формування професійної культури залежить від успішної організації позааудиторної роботи студентів як процесу їх саморозвитку.

У нормативних документах у сфері виховної освіти, пов'язаних зі стратегічним курсом України до європейської інтеграції, вказано на необхідність реорганізації системи виховання у вищих навчальних закладах.

Успішність стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та співробітництво з НАТО залежать від забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями, які володіють знаннями і навичками, необхідними для виконання завдань із реалізації державної політики в цій сфері [1].

Виховна робота у вищому навчальному закладі реалізується у процесі виховання, який, за визначенням М. Фіцули, розглядається як система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості [2]. На думку багатьох дослідників, цей процес передбачає застосування різноманітних форм і методів, прийомів і засобів виховання, постійного виявлення результатів виховних впливів, корекції змісту і методики [1; 3-5].

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що питання позааудиторної діяльності досліджувались у різних аспектах. Позааудиторну діяльність розглядають як фактор професійного самовизначення студента (Т. Іванайська), формування й розвитку творчих умінь студентів (О. Медведєва), розвитку їхньої творчої обдарованості (І. Карпова), організаторських здібностей (Н. Галєєва), формування міжособистісних відносин студентів (Н. Руденко), їхніх гуманістичних цінностей (О. Тепла). Увагу сучасних науковців привернули напрям соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності (Г. Овчаренко, О. Сєваст'янова, Н. Шабаєва, С. Шашенко), проблеми формування соціально значущих якостей особистості (Т. Бурцева), соціальних особистісних смислів (Н. Грищенко). Організація самостійної позааудиторної роботи студентів стала предметом наукового пошуку Л. Онучак, Л. Якушкіної [6].

Мета статті полягає у визначенні структури позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів та вивченні стану організації процесу позааудиторної роботи на прикладі діяльності Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Виклад основного матеріалу. Залежно від змісту та способу подавання інформації виділяють такі форми роботи зі студентами в позааудиторний час: теоретичні, практичні, комбіновані. Відповідно до способу

виконання завдань виокремлюємо усні та письмові форми діяльності, які активно використовуються викладачами в роботі зі студентами в позааудиторний час.

Якщо під час занять діяльністю студента безпосередньо керує викладач, то в позааудиторний час студент здебільшого самостійно спрямовує процес оволодіння знаннями, формування вмінь і навичок. Ступінь керування позааудиторною діяльністю студентів педагогом може бути різним: від жорсткого управління й контролю до повної самостійності та творчості [6].

Серед науковців немає єдиної думки щодо визначення сутності поняття "позааудиторна діяльність" і, відповідно, її видів. Для прикладу, О. Кучерява [7] індивідуальними формами позааудиторної роботи вважає роботу з навчальною, довідниковою, науковою, науково-популярною літературою, складання конспектів; роботу з електронними підручниками та посібниками; роботу в електронній мережі Інтернет; підготовку повідомлень, рефератів, курсових робіт; складання та виконання завдань; укладання та розв'язування кросвордів, ребусів, створення плакатів тощо.

Г. Овчаренко [8] визначає такі напрями позанавчальної діяльності у ВНЗ: науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова, історико-культурна й етнографічна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська, що відповідають специфіці стадій соціалізації студентської молоді. Провідне значення в позанавчальній діяльності, на думку дослідниці, має змістовний компонент, оскільки йому властиво змінюватись залежно від традицій ВНЗ та фаху майбутнього спеціаліста.

О. Стоян [9] пропонує авторську структуру позааудиторної діяльності студентів, у якій виокремлює чотири групи:

- самостійна робота з підвищення професійного рівня (конспектування першоджерел, підготовка до лекцій і семінарів, виконання курсових робіт, читання спеціальної літератури);
- участь у створенні культурних цінностей (суспільна робота, заняття на факультеті суспільних професій, науково-дослідницька діяльність, участь у художній самодіяльності, любительські й творчі заняття);
- засвоєння культурних цінностей (читання художньої, документальної і науково-технічної літератури, періодики, прослуховування музичних записів, перегляд кіно, вистав, концертів, відвідування музеїв, виставок, лекцій, зустрічі з письменниками, артистами, художниками);
- відпочинок і розваги (заняття спортом, зустрічі із друзями, знайомими, родичами, відвідування розважальних закладів, зустрічі з коханою людиною, прогулянки містом, заміські виїзди тощо, настільні ігри, бездіяльний відпочинок, "байдикування").

Положення про організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою в Сумській філії Харківського національного університету внутрішніх справ базується на структурі позааудиторної діяльності, запропонованій В. Ковалем [10]. На погляд дослідника, система позааудиторної виховної роботи має таку структуру: самостійна навчальна робота студентів; діяльність із самоврядування студентського колективу; культурно-дозвіллева діяльність за інтересами; робота з підвищення професійної майстерності. Самостійну роботу автор розуміє як підготовку до аудиторних занять, виконання самостійної роботи до навчальних дисциплін, написання реферативних повідомлень, курсових, випускних робіт. Діяльність студентського колективу із самоврядування передбачає самостійне вирішення проблем життєдіяльності студентської групи, колективу гуртожитку тощо. Культурно-дозвіллева діяльність стає структурною частиною системи позааудиторної роботи за умови реалізації культурно-дозвіллевих потреб студентів на основі їх залучення до організованої діяльності – участі в об'єднаннях за інтересами, конкурсах, змаганнях тощо. Підвищення професійної майстерності як складової системи позааудиторної роботи студентів дослідник розглядає як цілеспрямоване вдосконалення вмінь професійної спрямованості (спортивні тренування, участь у студентських наукових конференціях, стажуваннях, тренінгах тощо).

Для удосконалення виховного процесу у СФ ХНУВС було вивчено стан організації виховної роботи кураторами груп. Заохочення студентів до регулярного виконання домашнього завдання, отримання індивідуальних консультацій із проблемних для студента дисциплін, виконання письмових завдань і контрольних робіт систематично здійснюється на основі бесід, виховних лекцій, мотивації до навчання. Контроль за цим процесом проводиться як опосередковано, так і безпосередньо.

Куратори груп проводять бесіди щодо організації самостійної роботи студента у ВНЗ, важливості формування вмінь використання здобутих знань під час практичних та семінарських занять, інформаційні кураторські години із правової тематики, дні правових знань, оформили стенди для пропаганди правових знань та стінгазети до професійних свят, організували відвідування тренінгів, просвітницьких лекцій, спрямованих на професійне зростання, правову освіту, засідання дискусійних клубів – наукових гуртків, проводять "Тиждень права". Протягом навчального року студенти групи беруть участь у наукових конференціях у Сумській філії ХНУВС та інших ВНЗ.

Діяльність щодо самоврядування студентського колективу передбачає самостійне вирішення проблем життєдіяльності студентської групи. Дієва участь в органах студентського самоврядування дає молодій людині можливість розкрити свій потенціал, реалізувати здібності, навчати приймати рішення та аналізувати результати, сприяє соціальному, етичному і творчому зростанню особи. Таким чином, беручи участь у роботі органів студентського самоврядування, молода людина отримує нові знання і можливості проявити ініціативу та лідерські якості.

Студентському самоврядуванню кураторами філії надано значних повноважень. Це забезпечує можливість інтеграції творення колективного творчого продукту на основі розроблення й реалізації власних соціально значущих програм, створення єдиного інформаційного простору для студентів та викладачів. Прикладами такої діяльності є залучення студентів до участі в роботі громадських і молодіжних організацій, органів самоврядування, проведення навчальних занять студентами старших курсів для підвищення мотивації навчання.

Забезпечення системності й цілеспрямованості виховної діяльності у групах здійснюється на основі відвідування спортивних заходів, шоу, музичних фестивалів, виставок народного мистецтва, бесід про правила поведінки і безпеку життєдіяльності, культурних заходів.

Підвищення професійної майстерності як складової системи позааудиторної роботи студентів розуміємо як цілеспрямоване вдосконалення умінь професійної спрямованості (спортивні тренування, участь у студентських наукових конференціях, стажуваннях, тренінгах, зустрічі із практикуючими фахівцями з метою підвищення мотивації до майбутньої професійної діяльності тощо).

Навчально-виховний процес забезпечує можливість здобуття особою знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах, що сприяє формуванню компетентної особистості.

Відповідно до Положення про організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою на кураторів студентських груп у навчальному процесі покладено такі основні завдання:

- ознайомлення студентів із нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом тощо), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою у навчанні;
- надання рекомендацій студентам щодо формування їх індивідуального навчального плану з урахуванням засвоєних змістових модулів (навчальних дисциплін);
- погодження індивідуального навчального плану студента та подання його на затвердження начальнику філії;
- контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зараховані студенту залікові кредити з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування;
- відвідування занять з метою вивчення індивідуальних і колективних здібностей групи, рівня викладання та рівня знань студентів.

Відповідно до звітів кураторів за цим напрямом діяльності в навчальному процесі студенти на початку семестру (особливо це стосується студентів першого курсу, які на початку навчання вивчають обов'язкову дисципліну "Болонський процес і вища школа") ознайомлюються зі змістом сучасних нормативних положень про організацію навчального процесу.

У кожному семестрі студенти засвоюють основні дисципліни; також їм пропонується перелік дисциплін за вибором. Куратори у кожній групі обговорюють значущість вивчення кожної з них, дають поради щодо вибору дисципліни з урахуванням особливостей кожного студента.

У групах кураторами надавалася консультативна допомога під час складання індивідуального плану студентами, на кураторських годинах обговорювалися підсумки навчання студентів, контролювалося виконання навчального плану студентами, проводилися бесіди зі студентами, які не встигали в навчанні чи порушували дисципліну.

Для об'єктивного та правильного оцінювання досягнень кожного студента, контролю за його становленням куратори аналізують індивідуальний навчальний план студента, урахувавши перелік навчальних дисциплін за семестр відповідно до навчального плану, визначають його фактичне виконання, засвоєні дисципліни, кількість кредитів, підсумкові оцінки, дати складання контролю. Для повного та детального оцінювання успішності студентів у навчальному процесі, рівня викладання та рівня знань студентів куратори відвідували також заняття з метою вивчення індивідуальних і колективних здібностей групи.

На засіданнях кафедр також розглядаються питання вдосконалення навчального процесу, особливо самостійної роботи студентів, на основі пропозицій і побажань студентів.

З метою вдосконалення процесу соціально-психологічної адаптації та подолання студентами проблемних ситуацій під час проведення виховних бесід акцентувалася увага на вирішенні проблем неуспішності в навчанні на основі розвитку словесно-логічного, аналітичного мислення, подолання пасивності, несамостійності, невисокого рівня культури, вихованості та дисципліни, а також невпевненості у власних силах, неспроможності повною мірою сприймати та усвідомлювати лекційний матеріал. Також розглядалися питання поведінки студентів на заняттях, у громадських місцях, аналізувалися міжособистісні стосунки студентів і викладачів.

Особлива увага приділялася стосункам у групі; у студентських групах на кураторських годинах із залученням психолога філії було проведено тестування за методикою компетентності з метою визначення індексу групової згуртованості і психологічного клімату у групах.

Висновки. Отже, позааудиторна діяльність за визначеними напрямками сприяла саморозвитку й самореалізації студентів, поглибленню уявлення про себе як про особистість і професіонала, оскільки передбачала

добровільний вибір студентом певного виду такої діяльності, який ґрунтується на особистісно значущих мотивах, активності молодшої людини, ініціативності, самостійності та творчості, відповідальності, рефлексивній діяльності, інтерактивній взаємодії викладача і студента.

Вважаємо, що подальших досліджень потребує питання розширення форм організації позааудиторної діяльності студентів в умовах навчання у ВНЗ, а також удосконалення виховної роботи з ними.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України на 2008-2015 роки : постановою Кабінету Міністрів України № 974 від 5 листопада 2008 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 86. – С. 28-87.
2. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи [Текст] : навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
3. Бех, І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. – Книга 2 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади [Текст] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
4. Бондаренко, З.П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу [Текст] / З. П. Бондаренко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2007. – № 4. – С. 50-59.
5. Шашенко, С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук [Рукопис] / Шашенко С. В. – К., 2004. – 24 с.
6. Скрипник, Н.С. Позааудиторна діяльність студентів вищих навчальних закладів : сутність, структура й особливості [Текст] / Н.С. Скрипник // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2012. – Вип. 27 (80). – С. 566-571.
7. Кучерява, О. Ю. Форми та види позааудиторної роботи з математики в педагогічному університеті [Текст] / О.Ю. Кучерява // Didactics of mathematics : Problems and Investigations. – 2009. – № 31. – С. 79-83.
8. Овчаренко, Г. Е. Позанавчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах : сутнісні характеристики, структура та особливості [Текст] / Г. Е. Овчаренко // Освіта Донбасу. – 2008. – № 5-6 (130-131). – С. 35-38.
9. Стоян, А. Н. Организация досуга студенческой молодежи [Текст] / А. Н. Стоян. – К. : Вища школа, 1984. – 41 с.
10. Коваль, В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів [Текст] [Електронний ресурс] / В. Ю. Коваль // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія "Педагогіка, психологія, соціологія". – 2009 – № 6. – С. 19-23. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/koval.pdf.

Ляшенко, И.В. Организация внеаудиторной работы в высшей школе как условие повышения эффективности учебно-воспитательного процесса

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена повышением требований к профессиональной подготовке специалистов в современных условиях конкуренции на рынке труда, что предусматривает обновление подходов к системе формирования профессиональной культуры. Реализация внутреннего потенциала личности студента, построение внутренних и внешних факторов формирования его профессиональной культуры обуславливается успешной организацией внеаудиторной работы студентов, состоящей из самостоятельной учебной работы студентов, деятельности по самоуправлению студенческого коллектива, культурно-развлекательной деятельности по интересам, работы по повышению профессионального мастерства.

Ключевые слова: профессиональная культура, самостоятельная работа, профессиональная подготовка, внеаудиторная деятельность, самоуправление.

Liashenko, I.V. The Organization of Extracurriculum Work at University as the Condition of Increasing the Efficiency of Teaching and Educational Process

The relevance of the information stated in article, is caused by an increase of requirements to vocational training of experts in modern conditions of the competition on a labor market which demands the updated approaches to the system of formation of professional culture. Realization of internal potential of the identity of the student, creation of internal and external factors of formation of professional culture appears from the successful organization of extracurriculum students work which is formed by independent study of students; activity of self-government of student's collective; cultural and entertaining activities for interests; increase of professional skill.

Key words: professional culture, independent work, vocational training, out-of-class activity, self-government.

Ляшенко І.В. Організація позааудиторної роботи у вищій школі як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] / І.В. Ляшенко // Народна освіта [Електронний ресурс]. – 2014. – Вип. 1 (22). - Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2196